

VALOAREA ISTORICA A MONOGRAFIEI LUI W. SCHMIDT "MEMORIILE ISTORICE ALE SUCEVEI"

CONSTANTIN SERBAN

În secolul trecut au apărut primele scrieri privind orașul Suceava. Din păcate ele sunt puțin cunoscute și, mai ales, inegale din punctul de vedere al conținutului. Amintim printre acestea pe ale lui C. Stamate¹, Gavril Ieremievici², J. Fleischer³, G. D. Scraba⁴ și A. Dașchievici⁵. Pe lângă acestea, a căror valoare este mai mult de inventar, mai există încă una al cărei autor este Wilhelm Schmidt; este vorba de o monografie în adevăratul înțeles al cuvântului și care se impune de la sine oricărui specialist atât din punctul de vedere al metodei de cercetare cât și al posibilităților de documentare ale autorului ei; ea se intitulează: *Suczawa's historische Denkwürdigkeiten (Memoriile istorice ale Sucevei)* apărută la Cernăuți în urmă cu peste un secol⁶.

Cine este autorul acestei monografii ? Wilhelm Schmidt a fost un profesor cu o pregătire intelectuală deosebită, care a funcționat mai întâi la Gimnaziul din Sibiu desfășurând în același timp și o vie activitate științifică și la Cernăuți în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. La Sibiu el a publicat într-un timp relativ scurt câteva lucrări interesante de istorie, etnografie și folclor și anume : o monografie asupra castelului Huniazilor din Hunedoara⁷, elaborată pe bază unor izvoare inedite, un studiu amplu de etnografie privind anul și zilele anului în datinile românilor din Transilvania⁸, memoriile notarului Johann Kunder, ajuns ulterior primar la Sibiu în anii 1717-1720⁹, o monografie privind orfelinatul catolic terezian din Sibiu cu prilejul sărbătorii centenarului acestuia¹⁰, în fine o lucrare cu caracter literar-istoric cu privire la campania otomană din 1476 în Moldova, probabil cu prilejul împlinirii a patru secole de la desfășurarea ei¹¹.

Activitatea didactică și științifică a profesorului W. Schmidt a fost pe deplin recunoscută de contemporanii săi dar și mai târziu¹², el fiind ales ca membru corespondent al mai multor societăți și asociații științifice din Transilvania, Bucovina și din Prusia, după cum urmează : membru al Asociației de istorie naturală, al Asociației transilvane de geografie, al Secției de statistică istorică de pe lângă Societatea pentru încurajarea agriculturii, al Asociației pentru răspândirea culturii în Bucovina, al Societății prusace de științe naturale din Görlitz. Oricum, spre sfârșitul secolului trecut se afla la Cernăuți și apoi la Suceava ca profesor de istorie la Gimnaziul greco-oriental din localitate (1869-1870), azi Liceul "Ștefan cel Mare".

Lucrarea care face obiectul atenției noastre cuprinde o expunere amplă asupra orașului Suceava din cele mai vechi timpuri până la 1775, adică până la ocuparea Bucovinei de către Imperiul habsburgic. După un Cuvânt înainte (*Vorwort*) urmează istoria orașului Suceava la care se adaugă câteva importante anexe (*Beilagen*), mici expuneri pe anumite teme : 1. *Sub cârja episcopală* - o evocare a trecutului orașului pe când acesta era și reședință episcopală; 2. *Tabloul genealogic al familiei Movileștilor*; 3. Aruncarea în aer a Cetății Suceava după afirmațiile istoricului austriac Wickenhauser. Ultima anexă o constituie un grup de nouă documente din perioada 1408-1523, asupra cărora vom mai reveni. Comparând manuscrisul acestei lucrări - care din fericire s-a păstrat la Biblioteca Academiei Române din București¹³, cu textul tipărit am ajuns la concluzia că documentele din anexă nu figurau inițial în lucrare, textul monografiei fiind mai redus¹⁴. În schimb, în manuscris există un indice neinclus în textul tipărit. În fine, multe din notele din subsolul lucrării la fiecare pagină au fost suprimate când textul a fost gata tipărit.

În *Cuvânt înainte* autorul se referă la principalele izvoare documentare folosite, ca de ex. : *Cronicele din Moldova* publicate de Mihail Kogălniceanu (ediția din 1872), *Cronica Hușilor* a episcopului Melchisedec, *Histoire de l'Empire otoman* a lui J. de Hammer sau monografia lui F. A. Wickenhauser intitulată *Moldowa oder Beitrage zu einen Urkundenbuch für die Moldau und Bukowina* (Wien, 1862) etc. După aceea, autorul se referă la principala particularitate a lucrării sale în sensul că el a tratat istoria orașului Suceava în contextul istoriei Moldovei pe de o parte, iar de pe alta că el a abordat cele mai diverse aspecte ale problemei, din punct de vedere economic, social, politic, administrativ și cultural. De altfel, în subtitlul lucrării se precizează că monografia sa **este o cronică a orașului dar mai ales a Moldovei** (*Ein Stuck Chronik und moldauische Geschichte von Moldau*). Totodată autorul mai menționa și faptul că el aborda această temă situându-se pe o poziție obiectivă și critică față de mărturiile documentare ce i-au stat la îndemână; pentru aceasta el afirma "doresc să aduc o contribuție științifică la tratarea temei". Așa se explică de altfel și bogata sa documentare oglindită în subsolul oarecum stufos al monografiei¹⁵ și mai ales punerea în circuitul științific încă de atunci a unor documente inedite aflate în fondurile unor arhive din Polonia, (Institutul național Ossolinski și Arhivele statului din Lemberg-Lvov), din Transilvania, (Biblioteca Bathianeum¹⁶ și arhiva orașului din Alba Iulia, din arhiva Gimnaziului evanghelic din Bistrița, arhiva franciscanilor din Cluj, arhiva primăriei și arhiva națională săsească din Sibiu etc). Și încă o observație: comparând datarea *Cuvântului înainte* tipărit cu cel din manuscris constatăm că acesta din urmă este mult mai amplu și a fost scris în septembrie (1875), iar cel din textul tipărit, în aprilie 1876.

Din păcate monografia lui W. Schmidt nu este împărțită în capitole și subcapitole pentru ca expunerea să fie urmărită mai ușor; în schimb, stilul este agreabil, literar. Lipsește, de asemenea, o bibliografie generală care însă poate fi reconstituită de cititor urmărind notele din subsol unde descoperă scriitori din antichitate (Dio Cassius, Eutropius, Tacitus), din evul mediu (Paul Diaconul, Constantin Porfirogenetul, apoi cronicarii Nestor, Bielski, Turoczi, Strikowski, Wapowski, G. Kraus, Oltardinus, Grigore Ureche, Miron Costin), din epoca modernă (D. Cantemir, Gh. Șincai, Gebhardi, Miles, Engel), precum și multe documente publicate de N. Bălcescu în *Magazin istoric pentru Dacia*, date din documentele Mănăstirii

Cozia, din cronica murală de la biserica evanghelică din Brașov, ziare occidentale, ca de ex. *Gazette de France*, memorii, de ex. ale prințului Radziwill (apărute la Posen, 1839) etc.

În privința celor mai vechi știri despre orașul Suceava, autorul, un bun cunoscător al izvoarelor documentare antice a fost tentat să afirme că la baza așezării urbane s-ar afla o așezare antică romană cu numele de ... Sucidava, ceea ce este o aberație; totuși, studiul etimologic al numelui acestuia îl face să creadă că ar proveni din maghiarul *Szöt* în sensul de "blănari"¹⁷, citând însă pe F. I. Sulzer¹⁸, deși această ipoteză a fost exprimată de cronicarul Gr. Ureche încă din secolul al XVII-lea¹⁹. La baza expunerii sale W. Schmidt s-a folosit mult de lucrarea lui F. A. Wickenhauser anterior amintită, care după cum se știe cuprinde unele afirmații eronate, ca de exemplu aceea în legătură cu întemeierea orașului de către goți în secolul al III-lea. Tot așa utilizând datele din Diploma cavalerilor Ioaniți (1247), autorul este atras de o altă ipoteză și anume că în secolul al XIII-lea pe locul Sucevei de mai târziu s-ar fi aflat o cetate de pământ (*Erdburg*)²⁰. Oricum el era convins că apariția orașului avusese loc înainte de constituirea statului Moldova de către voievodul Dragoș, idee care de altfel este acceptată de istoricii din zilele noastre. Dar W. Schmidt a mai folosit la elaborarea acestui aspect al problemei și *Poema polonă* a lui Miron Costin, care cum se știe surprinde o serie de afirmații istorice neconfirmate de alte documente, de exemplu că orașul Suceava ar fi fost o creație a sașilor sau că la venirea lui Dragoș în Moldova această țară era *terra deserta* sau că primii locuitori ai orașului ar fi fost străini aduși din Polonia, Germania și Franța. De altfel, prin aceste afirmații autorul nu făcea decât să sprijine punctul de vedere oficial al stăpânirii austriace, o stăpânire străină în Bucovina și implicit în Suceava. Tot așa de nefondată este și afirmația că la Suceava și-ar fi avut cândva reședința principele lituanian G. Koriatovici²¹, că tăbăcarii din oraș ar fi fost aduși din Italia, Germania și Franța (!)²².

Cu privire la primele imagini ale orașului W. Schmidt afirmă că așezarea urbană aflându-se în părțile răsăritene ale continentului, ea nu poate fi similară cu orașele occidentale unde se întâlnesc case așezate în linie dreaptă, piețe, incinte de zid, turnuri și porți, ci, dimpotrivă, la Suceava casele erau împrăștiate ici și colo, înconjurate de grădini²³. Din aceste motive el afirmă că încă din secolul al XVI-lea Suceava nu ajunsese a fi oraș în adevăratul înțeles al cuvântului ci numai un loc important din țară (*einer landes Hauptort*)²⁴, folosind în acest sens opera cronicarului M. Miles²⁵, afirmație care nu corespunde adevărului istoric.

Expunerea lui W. Schmidt abordează și alte numeroase probleme legate de trecutul orașului și al Moldovei ca de exemplu: legăturile Moldovei cu Polonia pe vremea Mușatinilor, împrumutul de 3000 de ruble de argint (în realitate erau 4200) făcut de Petru Mușat regelui Poloniei, legăturile Moldovei cu Ungaria, relațiile Moldovei cu Țara Românească pe timpul lui Mircea cel Bătrân (de fapt tratatul de alianță dintre Țara Românească și Polonia s-a semnat la Suceava - 1390 -, domnul Moldovei fiind negociatorul tratatului), rolul economic al orașului în relațiile comerciale cu vecinii, situația orașului pe timpul lui Alexandru cel Bun (aducerea moaștelor sfântului Ioan cel Nou la Suceava în 1402, crearea mitropoliei Moldovei, comerțul cu orașele Bistrița, Brașov din Transilvania)²⁶, existența unei case de comerț la Suceava a unui negustor din Lvov, ciuma din anul 1425²⁷, urmașii lui Petru Mușat

pe tronul Moldovei cu capitala la Suceava : Ștefan cel Mare, Ștefăniță voievod, Petru Rareș²⁸. Din loc în loc este menționată, cu multe amănunte, construirea unor monumente laice și de cult, ca de exemplu bisericile Mirăuți, Sf. Ioan - 1514-1522 -, Sf. Dumitru - 1534-1535 -, Sf. Axentie, ctitoria doamnei Elena a lui Petru Rareș - 1551 - numită azi a Invierii, Sf. Cruce - 1522 -, precum și Mănăstirea Dragomirna ca urmare a activității mitropolitului Anastasie Crimca etc. Pagini mai ample sunt consacrate apoi domniilor lui Iacob Despot Eraclitul, Petru Șchiopul, Mihai Viteazul, Vasile Lupu. Ici și colo evenimentele politice expuse se împletesc cu unele militare, de exemplu asediile cetății Suceava din anii 1653²⁹ și 1686. În general expunerea autorului este uneori încărcată cu multe amănunte care afectează ușor lectura, nereferindu-se direct la oraș ci numai la Moldova, apoi multe din afirmații nu sunt confirmate de alte surse documentare sau lucrări de referință nici până astăzi.

De remarcat faptul că în cursul expunerii sunt înserate unele documente interesante și chiar rare a căror importanță este recunoscută și în zilele noastre, multe din ele provenind din arhive sau din lucrări greu accesibile. Astfel, într-o notă este reprodus textul unei inscripții din 13 mai 1498 aflată pe turnul Halici din Lvov (Lemberg), probabil azi dispărută, amintind campania lui Ștefan cel Mare și a oștilor otomane în Polonia din acel an. Iată textul : *Stephanus Waivoda Moldaviae vir militiae guarus, acer, immemor fidei praestitae, cum XL turcarum et tartarorum millibus hostilitater Leopolim ipso die Divo Servatio (13 mai) sacro aggressus est, spe tamen potiundae urbis frustratus, Deo Salvatore Nostro terrente et advertente, postridie summo mane obsidionem solvit A. D. MCDXCVIII ulterius procedens Premisliam, Javoroviam, Radymno et Kanczugam ferro et igne depopulatus est*³⁰. Se vorbește apoi despre o cruce de aur bătută cu briliante și rubine și cu multe perle comandată la Sibiu de Alexandru Lăpușeanu aurarilor sași în 1561³¹; de asemenea se arată că pe un calendar vechi aflat la Gimnaziul evanghelic din Sibiu se află o notiță privind moartea lui Despot Vodă Eraclidul întâmplată la Suceava la 10 noiembrie 1562, text în limba latină: *Iacobus, Heraclides, Despotus, Moldaviae princeps, vir eruditione eximia et multis heroicis virtutibus clarissimus, dum regnasset duos annos, domestica prodicione circumventus, post trium mensium obsidionem miserrime trucidatus est Sozaviae, jussu Stephani, quaestoris ipsius frumentarii, qui est ipse bravi laetus funeste honore, Alexandro per Turcis restituto, in Polonia capite plexus est. Despota sub nonas hostili obit ense novembres*³². În legătură cu moartea lui Despot Eraclitul se mai dă un text din Cronica murală de la biserica evanghelică din Brașov tot atât de revelator : *Despota misessime obbit in oppido Sozavia quinta die Novembris*³³. Sunt apoi menționate cinci documente inedite (în vremea sa) relativ la Ștefan Tomșa, după cum urmează: din 26 aprilie 1564 - o poruncă a regelui Poloniei către castelanul din Przemysl despre arestarea domnitorului și a însoțitorilor lui; din 30 aprilie 1564 - ordinul regal privind predarea celor arestați castelanului din Cracovia; din 30 aprilie 1564 - document cu același conținut; din 5 mai 1564 - testamentul lui Ștefan Tomșa și al însoțitorilor lui; din 5 mai 1564 - un extras din registrul orașului Lvov privind executarea lui Ștefan Tomșa și a însoțitorilor lui³⁴. Urmează apoi un text tot din cronica murală de la biserica evanghelică din Brașov despre o cometă din anul 1577 *horibilis Cometes aliquot mensibus videtur*³⁵, o notă relativ la memoriile lui Albert Stanislas Radziwill și importanța lor

istorică³⁶, o știre despre Timuș Hmelnițki numit de contemporani "prăsilă de urs" sau "traistă de vânt"³⁷, o relatare în care se evocă splendoarea curții voievodale a lui Vasile Lupu după opera lui Szajnocha publicată în *Historische Skizzen*, vol. IV³⁸. Interesante sunt apoi observațiile personale ale autorului făcute în 1870 despre inscripțiile descoperite în biserica Sf. Dumitru din Suceava datate la anul 1650. Sunt de fapt mențiuni zgâriate cu vârful sabiei pe peretele sfântului lăcaș de cazacii care au năvălit și pustiit atunci Moldova, de exemplu: *Tempore occupationis kazakorum Stanislaus Vizdowski, Andreas Kedjinski*, sau cea de la biserica Sf. Gheorghe *tempore kazacorum hic fuit Stanislaus Bursczynski*³⁹. Tot la biserica Sf. Dumitru din Suceava autorul a mai descoperit o inscripție în limba polonă, pe zid, privind trecerea prin oraș a solului Ioan Mieszkowski și apoi prin Zamca. În același an autorul în vizita făcută la Mănăstirea Dragomirna a luat cunoștință de o carte de cult având coperta din argint masiv în greutate de 6 pfunzi, 24 loth dar lucrată și în aur, în valoare de 260 guldeni sau 273 florini austrieci⁴⁰, pe carte aflându-se o însemnare în limba polonă din 8 octombrie 1563 din care rezultă că la acea dată un rotmistru polon, anume Stanislau Sluzewski și stegarul Marcus Chazinski au înapoiat respectiva carte starețului mănăstirii (cartea fusese anterior furată de cazaci)⁴¹. În continuare mai semnalăm încă două informații și anume mai întâi o scrisoare a hatmanului polon Potocki din 22 noiembrie 1650 adresată lui Ioan Cazimir, regele Poloniei, despre legăturile lui Vasile Lupu cu cazacii și despre posibilitatea decăderii domnului Moldovei din această cauză și a doua, o știre despre năvălirea tătarilor la Suceava la 2 octombrie 1692, așa cum reiese din scrisoarea lui Stanislaus lablonowski către Ioan III Sobieski, regele Poloniei⁴².

De un interes deosebit este însă în cartea lui W. Schmidt o descriere a orașului Suceava din 1693 - necunoscută până acum - reproducă dintr-o revistă ce apărea la 1783 la Pressburg, revista "Ungarisches Magazin". Iată acest text tradus de autor în limba germană, după originalul în limba latină: *Suczawa war sonst die erste und ist jetzt die zweite Residenz der Fürsten, Sie hatte ursprünglich mit Ungarn vermischte Sachsen zu Bewohnern*⁴⁴ *und zählt über Achttausend Bürger, worunter die noch gegenwärtig vorfindlichen Fünfundzwanzig Katholiken die ursprüngliche Muttersprache so sehr vergessen haben, dass sie vielmehr Moldauer sind. Aus Quadern gemauerter Kirchen gibt es Zwei. Die Zahl der Moldauer ist Zwanzigtausend und jene der Armenier zusamt deren Unmündigen Dreitausend. Im Ganzen zählt man Siebzehn Kirchen. Der erzbischöfliche Sitz*⁴⁵ *ist auf dem Himmelfahrtsberge*⁴⁶, *wo auch die Reliquien des heiligen Johannes aufbewahrt werden*⁴⁷. *Die Armenier haben Vier Kirchen, von denen Drei Pfarrkirchen sind. Die Erste zur allerheiligsten Dreifaltigkeit, die Zweite zum heiligen Kreuze, die Dritte zu St. Simon. Jeder der Drei hiezu gehörenden Pfarrer wird von EinhundertundFunzig Familien erhalten*⁴⁸. *Der armenische Bischof residirt ausserhalb der Stadt, (Im Zamca). Eine viertelmeile südlich von Suczawa ist ein Nonnenkloster aufgeführt*⁴⁹, *von dessen Einkünften in ruhigen Zeiten beiläufig Vierzig Jungfrauen und Witwen unterschiedslos erhalten wurden. Alle lebten nach dem alten Herkommen ohne bindende Ordensregel und ohne förmlichen Gelübde, jedoch in aller Frömmigkeit und Zucht*⁵⁰. Comentând textul de mai sus autorul adaugă următoarele: *Suczawa muss daher noch in Jahre 1693 eine Bewohnerzahl von Weit über Dreiundzwanzigtausend Seelen, somit weit über das Dreifache seiner gegenwärtigen*

*Bevölkerung gehabt haben*⁵¹. După această relatare asupra orașului Suceava autorul vorbește pe larg despre Dimitrie Cantemir în sensul că afirmă că fostul domn era un poliglot recunoscut de contemporanii săi (cunoștea limbile latină, greacă, arabă, persană, franceză, rusă) că era un om învățat, că a scris mai multe opere științifice ca de exemplu *Lumea și sufletul*, tipărită în limbile română și greacă la Iași, *Sistema conducerii mahomedane*, tipărită în limba rusă la Petersburg în 1722, *Statistica și geografia Moldovei* în limba latină rămasă în manuscris, dar tipărită în limba germană în "Büsching magazin", vol. III și IV, *Istoria imperiului otoman* rămasă în manuscris, dar tipărită ulterior în limbile engleză, germană și franceză⁵². În legătură cu Bucovina, W. Schmidt arată că numele acestei părți de nord a Moldovei nu este o creație din secolul al XVIII-lea, deoarece această denumire este amintită documentar în 1412, în tratatul de la Lublau, astfel: *Sylvae majores Bukowina dictae, incipiendo a montibus seu ab alpibus Regis Hungariae inter eandem terram Moldaviae et terram Sepynecensem situateae, penes Sereth, pretendentes se ad aliam sylvam minorem Bukowina dictam, usque ad fluvium Pruth*⁵³.

Vom încheia această analiză a cărții lui W. Schmidt privind orașul Suceava cu menționarea documentelor din anexă, după cum urmează: privilegiul din 8 octombrie 1408 dat de Alexandru cel Bun negustorilor lioveni, diploma din 21 iulie 1412 dată de Ștefan, voievodul Transilvaniei, privind trecerea negustorilor din Moldova prin țara sa; privilegiul lui Ștefan, domnul Moldovei din 18 martie 1437 dat negustorilor lioveni; privilegiul lui Petru, domnul Moldovei din 15 ianuarie 1444 dat acelorași negustori; privilegiul dat de Petru Aron, domnul Moldovei, la 28 octombrie 1456 acelorași; privilegiul dat de Ștefan cel Mare la 23 ianuarie 1463 acelorași întreprizi negustori, urmat de un altul cu conținut mai amplu dat la 3 iulie 1467; un act din 15 iunie 1473 dat de judecătorul din Suceava în procesul dintre un sucevean și un negustor din Rodna sau Bistrița; o diplomă a regelui Ungariei din 19 iulie 1523 cu privire la mărfurile exportate din Moldova în Transilvania, la Bistrița⁵⁴.

NOTE

1 C. Stamate, *Suceava*, în "Calendar", 1854, p. 1-16.

2 G. Ieremievici, *Suceava - veche capitală*, Cernăuți, 1862, 4 p.

3 J. Fleischer, *Zur Geschichte von Suceava*, în *JBLM*, 1896; în 1900 a apărut o nouă ediție în același Anuar, p. 41-48, împreună cu câteva documente din secolul al XVIII-lea.

4 G. O. Scraba, *Suceava - schiță istorică*, în "Literatura și arta română", 1898-1899, p. 101-114.

5 A. Dașchievici, *Ceva din trecutul orașului Suceava*, Suceava, 1899, 20 p.

6 W. Schmidt, *Suczawa's historische Denkwürdigkeiten, von der ersten historischen Kenntnis, bis zur Verbindung der Bukowina mit Oesterreich. Ein Stück Städte-Chronik und moldauischer Geschichte von ...*, Czernowitz, 1876, 277 p.

7 Idem, *Die Stammlung der Hunyade in Siebenbürgen, nach heilweise ungedruckten Quellen mit Stehkstichen*, Sibiu, 1865, 109 p.

8 Idem, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romanen*

Siebenburgens. Ein Beitrag zur Kenntniss des Volksmythus, Sibiu, 1866, 66 p.

9 Idem, *Vier Jahr aus dem Leben eines autonomen Stadtmagister zu Anfang des achtzenten Jahrhunderts. Ein Beitrag zuder Geschichte Hermannstadt von 1717-1720 nach zeitgenossischen amtlichen Aufzeichnungen*, în "Archiv des Vereins zum Siebenburgische Landeskunde", VII, 1-2/1866, p. 284-312.

10 Idem, *Die Stiftung des katholischen Theresianischen Waisenhauses bei Hermannstadt, gelegenheitlich der ersten Säcularfeier des Bestandes desselben...*, Hermannstadt, 1869, 184 p.

11 Idem, *Der Zug nach Valea Albă (Războieni, 1476), Dramatische Gedicht in einem Aufzuge mit Gesang vom...*, Czernowitz, s.a. 39 p.

12 V. Grecu, *Curs de literatură istorică bizantină*, Bucureşti, 1938-1939, p. 8.

13 Bibl. Academiei, ms. german 64.

14 De exemplu ultimele file ale textului tipărit nu apar în manuscris..

15 În cele 218 pagini sunt 848 note.

16 XXX *Biblioteca Bathianum din Alba Iulia*, Bucureşti, 1957, 59 p.

17 W. Schmidt, *op. cit.*, p. 5

18 F. I. Sulzer, *Geschichte der transalpinischen Daciens*, vol. 1, Wien, 1781.

19 Gr. Ureche, *Letopiseşul Ţării Moldovei*, ed. P.P.Panaitescu, Bucureşti, 1956, p.65.

20 W. Schmidt, *op.cit.*, p. 10

21 Idem, p. 15

22 Idem, p. 16

23 Idem, p. 17

24 *Ibidem*

25 M. Miles, *Die Siebenbürgische Wurgengel*, Hermannstadt, 1670, p. 94.

26 W. Schmidt, *op.cit.*, p. 24; Vasile M. Demciuc, *Viaţa şi minunile sf. mare mucenic Ioan cel nou de la Suceava*, Suceava, 1990, p. 23-24.

27 Idem, p. 28.

28 Idem, p. 31-101.

29 Vezi Constantin Şerban, *Asediul Sucevei din 1653*, în *Suceava*, X, 1983, p.235-244.

30 W. Schmidt, *op. cit.*, p. 80, nota 263.

31 Idem, p. 119, nota 424.

32 Idem, p. 132, nota 481.

33 Idem, p. 133, nota 481.

34 Idem, p. 136, nota 495.

35 Idem, p. 141, nota 520.

36 Idem, p. 162 (vezi şi A. S. Radziwill, *Memoriale rerum gestarum in Polonia*, vol. I-V, Warsawa, 1975.

37 Idem, p. 164, nota 628, 629.

38 Idem, p. 163, nota 626.

39 Idem, p. 165, nota 663.

40 Idem, p. 172-173, nota 661.

41 Idem, P. 173, nota 661.

42 Idem, p. 167, nota 637.

43 Idem, p. 191, nota 740.

44 Idem, p. 192, nota 743: *Dieses Sachsen mögen höchstwahrscheinlich ein abgelöster Theiljenes Einwanderungszuges gewesen sein, der nach Siebenburgen vordringend den Nösner-Gau oder den Bistritzer District bevölkerte. Diese Vermuthung an und für sich allein genommen, würde bereits hinreichen, den historisch erwiesenen Contact der Deutschen zu Suczawa mit jenen von Bistritz während des ganzen Mittelalters, als im natürlichen Zusammenhange stehend zu erklären.*

45 Idem, nota 744 wohl die Mitropole von ehendem.

46 Idem, p. 192, nota 745 *"in monte ascensionis"* dürfte Kirchen oder Klostertitel sein, ist aber-trotz Nachfrage-näher nicht zu bezeichnen und in Suczawa selbst so unbekannt, wie ein Berg oder Hügel dieses Namens.

47 Idem, p. 192, nota 746, *Für gewöhnlich; denn 1693 waren sie bereits in Zolkiew in Polen.*

48 Idem, p. 192, nota 747: *Also vierhundertfünfzig Familien. Da jedoch - nach dem Vorhergehenden - die Armenier sammt deren Unmündigen Dreitausend Köpfe zählen; müsste jede Familie Vater und Mutter eingeschlossen durch schnittlich zu sieben Köpfen angenommen Werden.*

49 Idem, p. 193, nota 748: *Haczgadar d.i. Wunzchgewahrung, heut fast verödet.*

50 W. Schmidt, *op. cit.*, p. 192-193, Bibl. Academiei, ms. german 64, f. 49. Vezi nota 645 după "Ungarisches Magazin", vol. III, Pressburg, 1783, p. 404, în l. latină.

51 Idem, p. 193, nota 749, după *Handelkammerberichte*, Lemberg, 1872, p. 52, 7450 Seelen.

52 Idem, p. 199, notele 769 și 770. Compară cu P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, 1958, 268 p.

53 Vezi *Documente Hurmuzaki*, vol. I, partea 2, p. 485; W. Schmidt, *op. cit.*, p. 215 și nota 839.

54 W. Schmidt, *op. cit.*, p. 250-276.

LA VALEUR HISTORIQUE DE LE MONOGRAPHIE DE W. SCHMIDT

MEMOIRES HISTORIQUES DE LA VILLE SUCEAVA

(RÉSUMÉ)

Parcourant une remarquable oeuvre de l'ancien professeur d'histoire au lycée "Ștefan cel Mare" de Suceava, qui a déroulé aussi une activité scientifique - il y a cent ans - l'auteur fait beaucoup d'appréciations sur le livre *Memoires historique de la ville Suceava* parue à le fin du siècle passé qui contient une véritable fresque historique sur l'histoire de l'ancienne capitale de Moldavie au moyen âge et en même temps sur l'histoire de la Moldavie dans le même époque historique . A cette occasion a été mis à la lumière pour la première fois dans l'historiographie roumaine une très intéressante description de la ville Suceava à le fin du XVII-e siècle publiée dans une revue scientifique allemande au XIX-e siècle.